

**МУНИЦИПАЛЬНОЕ КАЗЕННОЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ
УЧРЕЖДЕНИЕ
«СРЕДНЯЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА»
с.п. Нижний Чегем**

**Мастер-класс
на тему:
« Мёчюланы Кязимни чыгъармаларында огъурлулукъгъа ийнаныу»**

**Форма проведения: мастер-класс с элементами урока
(балкарская литература)
9 класс**

**Подготовила:
учитель балкарского языка и литературы
Байтуганова Марина Харуновна**

**с.п.Нижний Чегем
2022г.**

Дерсни темасы: Мёчюланы Кязимни чыгъармаларында огъурлулукъгъа ийнаныу

(Мёчюланы Кязим. Поэтни игиликге бла огъурлулукъгъа чакъыргъан лирика назмуларыны къуралыу эм суратлау кючлери.)

Дерсни къурау юлгюсю: тюрлю-тюрлю амалланы хайырлана, ушакъ халда бардырыу, группала бла ишлеу.

Мураты: окъуучулары назму бла шагъырей этиу. Лирика чыгъармаланы энчилигин белгилеу.

Сабийлени эстетика сезимлерин, аланы туугъан жерге суймекликлерин кючлеу. Алгъан билимлерин жашауда хайырланыргъа юйретиу.

Борчла: (задачи)

1. *Билим бериу (образовательная)*- окъуучуну кеси – кесине ийнандырыу, кёлю бла дерсде ишлерге чакъырыу, ариу амалланы табаргъа юйретиу; сёлешиу тиллерин игилендириу: ушакъ этерге юйретиу.
2. *Ёсюу (развивающая)*-берилген предметге суймекликлерин кючлеу; адабиятха суймекликлери нек кючленнгенини сылтауларын тохташдырыу; чыгъармагъа анализ этерге юйретиу, назмуда баш сылтауларыны табыу, тенглешдириу, мынга ушагъан назмулада бирлик бла башхалыкъны тохташдырыу, назмуда айтылмай къалгъан зат бар эсе къошаргъа юйрениу; эслерин ёсдюрюу, акъылларын берип ишлеу.
3. *Юйретиу (воспитательная)* - сёлешиу культураларын кючлеу; жашаугъа эм табийгъатха суймекликлерин ёсдюрюу, эстетика ариулукъну багъалау, анга сый бериу.

Берилген ишледе бу затланы белгилерге:

- Дерсни баргъанына кёре хар окъуучуну кесини ишине берген багъасы (*личностные*)

- Берилген дерсге не къошханы, не план салгъаны, ол планнга кёре берилген ишледен нени эталмай къалгъаны (*регулятивный*)

- *Коммуникатив* амалланы къалай хайырланнганы; негерлерине тынгылай билиу; сёлешиу эм жазыу тилни ёсдюрюу, негерлери бла бирге болуп, устазгъа болушур ючюн классда низамны сакълау, дерсде кесин тап жюрютюу.

- Билимлерин кючлеу амалла (*познавательные*), кеслерини алгъан билимлерине таяныу; текстде берилген соруулагъа жууапла табыу, июллюстрацияла бла ишлеу; берилген информацияны бир формадан башха формагъа салыу; берилген соруулагъа жууапла хазырлау.

Методика жаны бла керекли затла: Мёчюланы Кязимни китаплары. Малкъар адабият, 9 класс; ишчи дефтер 9 класс.

Гуляков Е.Н. Новые педагогические технологии: развитие художественного мышления и речи на уроках литературы: методическое пособие. М.: Дрофа, 2006.

Дерсни сценарии

Дерсге презентация

Технология амалла:

- биригип «устаз- окъуучу»;
- критика элементле оюмла.

Дерсни формалары: биригип, экеу – ючеу, бирем – бирем.

Методика приёмла: устазны сёзю, окъуучулану тинтиу ишлери, билдириулеру, назмулану шатык окъуу, аналитика ушакъ, назмуну ауазын, бояуларын белгилеу.

Дерсде биз алыргъа умут этген ахыр (планируемые результаты):

- *предметге* – поэтни биз алгъа окъугъан назмуларында бла бюгюн окъугъан назмуларында да бирге келишген жерлерин ачыкълау, окъуучулану назмулану ниет эм суратлау магъаналарын ачыкъларгъа юйретиу.

- *метапредметге* – берилген назмуну темасын эм борчун ачыкълай, дерсде коммуникатив эм адамны ич культурасын ачыкъларгъа къарыу берген жиплерин кючлерге, окъуучу кесини аргументлерин тюз къуарача амалла табаргъа, жазыу эм сёлешиу тилде бирлик неде болургъа керегин белгилерге, кеслери алларына ишлерге юйретиу; тюрлю – тюрлю информация амаллану дерсге кийирирге, берилген назмулану тарых бла байламлыкъларын белгилеу.

II. Дерсни этаплары

1. Дерсни къуралыуу

Устазны сёзю

Саламлашыу. Дерсге хазырлыккъгъа къарау.

Окъуучулану ишлери

Кеслери - кеслерине къарайдыла. Хазырланадыла. Дерсге киришедиле.

Мёчюлану Кязимни жашау эм чыгъармачылыкъ жолун тинтиу.

Теория жаны бла этилген ишни магъанасы (теоретическое обоснование)

Окъуу иште сабийлени ич культураларын, халларын ариу жаны бла кючлерге юйретиу.

(1 слайд) Кязимни назмуларыны бирине жазылгъан музыка согъулады, ариу жырда поэтни ич сагъышлары эшитиледи.

Окъуучулану ишлери

Ала бу тауушлукъ жыргъа тынгылайдыла, дерсде эстетика сезимлерин кючлейдиле.

Устаз. *Сабийле, биз бюгюн сизни бла ёлюмсюз поэтни поэзия къаласына кире, аны жашау эм чыгъармачылыкъ жолу бла терен шагъырей бола, Кязимде эсден къонакъ боллукъбуз.*

Келигиз, дерсни этиграфы бла ишлейик

Кязим хажи Беш да Тау Элине,
файгъамбарлача, бир сыйлы жан эди,
сёзю тау тарлада учуп айланган.

Кертиди, хар миллетге да къадар аланы атларын айтдырыр ючюн, алагъа шагъатха ийгенча, белгили адамла жибергенди. Кавказ да аллай адамлары бла ёхтемлене, таулары бла бирге тауушлукъ сёз усталарыны атларын да айтдыргъанды. 1854-чю жылда Къабартыда туугъан поэт Бекмурза Пачев, 1859-чу жылда Дюгерде туугъан поэт Коста Хетагуров, ол жылда Холам – Бызынги ауузунда, Шыкыы элчикде туугъан Мёчюланы Кязим да, миллетлерине жарыкъ жулдузча алай келген эдиле.

Кюн, ай, жулдузла жолун жарытхан Кязим биринчи атламларын Холам-Бызынги ауушну бийик эллерини биринде этгенди. Келигиз, биз бюгюн ол элчикде Кязимде къонакъда бола, аны жүреклерибизде бийик сезимле туудургъан назмуларына бла темир тюйген тауушуна тынгылыыкъ.

Кязимни аууазы эшитиледи:

Дуния деген алай къыйын тик жолду,

Ол жолда азаплыкъ ким сынамагъанд?

Дуния деген алай ачы тенгизди,-

Анда кимни кемелери батмагъанд?

Соруу: Сабийле биз бу назму тизгинлеге тынгылай, Кязим бу назмуда не борчну ачыкъларгъа суйгенин кёребиз?

Жууап: Огъырсуз тенгиз кёп кемелени жутханча, жашауда кёп адамланы умутларын юзгенди. Алай адам бюгюнден эсе, тамблагъы кюн иги боллукъду, деген ышаныу да жашагъанды. Кеме тенгизни жырып баргъанча, игиликге ийнана алгъа баргъанды. Мен бу дерсни темасына кёре ачыкъланырыкъ борч «Адамны игиликге ийнаныууду» дейме.

Соруу: Сизни эсигизде Кязимни аты, аны огъурлу сыфаты къалай сакъланнганды?

Жууап: Окъуучула кеслерини творчество ишлеринде аны белгилейдиле.

Соруу: Кязимни тюзлюкге, игиликге ийнанган назмулары халкъда айтылгъан жылла, бизни халкъыбызны тарыхында къаллай жылла эдиле?

Жууап: Окъуучула берилген соруугъа жууап бердиле.

Соруу: Дунияны уллу сагъышлары Кязимни назмуларында къаллай бийик философия фикирде айтыладыла? Сиз аны юсюнден не айталлыкъсыз?

Жууап: Окъуучу «Къартлыкъ бла ушакъ» деген назмуну рольля бла окъуйдула.

Устазны сёзю

Устаз Кязимни творчествосуну юсюнден ушакъ бардырады. Бир къауум назмуну сюзюю. Сёз ючюн «Ата-ана бизни сыйлы юйюбюз», « Дин къарындашлабыз биз».

Бегитиу

1. Бюгюнню дерс сизни эсигизде не ючюн къаллыкды?
2. Кязимни назмулары бизни неге юйретеди?

Кластерни сураты бла ишлеу.

Рефлексия (Кязимни ёлюмсюз береги)

(приложение - презентация)

8 –чи классда малкъар тилден Гыжгыланы Аллах-Бердини ачыкъ дерси.

Малкъар халкъны адет-тѳереси «Баш ау алыу, сый юлешиу».

Миллетибизни адет –тѳерелени арасында баш ау алыу бек сыйлы жерни алады. Бу иш келин келгенден сора, беш-алты кюнден, эки жаныда келишгенден сора болады. Жашны юйю уллу той къурайды.

Бюгюн биз сизге ол адетни кѳргюзтюрюкбюз.Сценагъа тойчула чыгъадыла. Тойну бардырыучуну ауазы:

Багъалы къонакъла! Къарт да, жаш да суйюне,
Бу арбазны толтуруп,
Кюнча ариу келинни,
Сакълайдыла олтуруп.

Орайда айтылады. Аны чыгъарырдан алгъа терини жаядыла. Окъуучу анны магъанасын ачыкълайды: таулула келин жюнча жумушакъ, жылыулу, аны ненча тюгю бар эсе да, насыбы анча болсун деп, терини юсюне чыгъаргъандыла. Келинни алып чыгъадыла. Келинни берекети кѳп болсун деген белги бла башындан ахчала бла кампетле къуйгъандыла. Аланы сабийле къууанып жыйгъандыла. Андан сора баш ау алыу башланнганды. Баш ауну тукъумдан жаш сабий алгъанды.Келинни башында юч жаулугъу болгъанды. Биринчи- акъ гыранча. Келинни тазалыгъыны бла намысыны белгиси. Экинчи – уллу парча жаулукъ, ючюнчю жаулукъ келинни башында къалгъанды. Баш ауланы жашны жанындан бек къаршы, уллайгъан тиширыуну башына атхандыла. Андан сора келинни биргесине чыкъгъан дигизасы бла жашны эгечи, аны къол ауларын тешип, къолларын эркин этгендиле- къолу къурлай айланмасын, бериучю болсун деп. Ал ау- мынга ал бота деп да айтадыла. Аны да бу магъанасы барды. Мындан

ары келин юйню берекетин жюрюте, ашха-суугъа уста болсун деп. Ол жаулукъланы чулгъап жыяргъа жарамгъанды. Къайын анасы суйсе жаулукъланы кесине алгъанды, суйсе уа кимни башына атылгъан эсе да анга къойгъанды.

Ызы бла келинге бал къапдыргъандыла. Ариу тили болсун деп.

Андан сора тукъум тамата алгъыш сёзюн айтады:

Алгъыш аякъ къолубузда,

Уча, сый да аллыбызда,

Жангы келинни намысыды,

Келин юйню насыбыды.

Келген келин къутлу болсун, журтлу болсун,

Келген келинни аягъындан,

Жылыу урсун жыягъындан,

Суйюм берсин кёзлери,

Ийнакъ болсун сёзлери.

Ышара-кюле келсин.

Келген юйюн суюе келсин,

Этер ишин биле келсин,

Къартха-жашха намыс берсин,

Бу келген кюн дерча, Аллах элге насып берсин.

Келинни ачыкъ этгенден сора, аны бетин халкъгъа бургъанлай, артха юйге кийиргендиле.

Энди уа жыйылгъанла бек суйюп сакълагъан кезиу- сый юлешиу башланады. Къызны жанындан жаш тиширыула чыгъып сый саладыла, олтургъанланы бла сабийлени да, саугъала бла къууандыргъандыла. Сый, таулула да намысны белгисиди.

Ол белги ёмюрледе жашасын!

Бизни халкъыбызда къууанчдан башхагъа халкъ жыйылмасын!

Бегитиу.

Муну бла «Ана тилим-жаным, тиним» деген ат бла бардырылгъан фестивальны жабаргъа, бюгюн биз сахнагъа школну директорун Къожакъланы М.М., Чегем району билим берген управлениясыны таматасын Арипшева Ж.К., Къабарты-

Малкъар Республиканы билим берген министрствосуну келечисин Ахайланы
Л.Р. чакъырабыз.

Бюгюнню къууанчлы байрамыбыз бошалса да, жашауубузда къууанч
кюнлерибиз бошалмасынла!